

УДК: 78.088:788.5

**ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ТА ВИКОНАВСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ
ОБРОБОК І РЕДАКЦІЙ ТВОРІВ ДЛЯ ФЛЕЙТИ О. КУДРЯШОВА**

кандидат мистецтвознавства, Палійчук І. С., магістрантка Ломаєва А. Г.
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
Україна, Івано-Франківськ

У статті розглянуто низку обробок і редакцій творів для флейти, здійснених видатним виконавцем, педагогом, яскравим представником київської флейтової школи О. Кудряшовим. Ці п'єси передбачають освоєння різних технічних засобів, артикуляційних прийомів, метро-ритмічних особливостей, динамічних відтінків, розширення стилічного діапазону виконавської майстерності молодих музикантів. Вони відтворюють характерні тенденції розвитку жанру мініатюри для духових інструментів в українській музичній культурі ХХ століття, зокрема, опору на жанри скерцо, вальсу, ноктюрну, полонезу, елегії, поеми, пісні без слів та інших, що відображають вплив західноєвропейської музичної культури доби Романтизму. Ключові слова: жанр, обробка, редакція, українське флейтове виконавство, О. Кудряшов.

кандидат мистецтвознавства, Палійчук І. С., магістрантка Ломаєва А. Г.

Жанрово-стилевые и исполнительские особенности обработок и редакций произведений для флейты О. Кудряшова / ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника», Украина, Ивано-Франковск

В статье рассмотрен ряд обработок и редакций произведений для флейты, осуществленных выдающимся исполнителем, педагогом, ярким представителем киевской флейтовой школы О. Кудряшовым. Эти пьесы предусматривают освоение различных технических средств, артикуляционных приемов, метро-ритмических особенностей, динамических оттенков, расширение стилевого диапазона исполнительского мастерства молодых музыкантов. Они воспроизводят характерные тенденции развития жанра

миниатюры для духовых инструментов в украинской музыкальной культуре XX века, в частности, опоры на жанры скерцо, вальса, ноктюрна, полонеза, элегии, поэмы, песни без слов и других, отражающих влияние западноевропейской музыкальной культуры эпохи Романтизма.

Ключевые слова: жанр, обработка, редакция, украинское флейтовое исполнительство, О. Кудряшов.

Ph.D. of Art, I. S. Paliichuk, undergraduate A. H. Lomayeva

Genre-style and performing features of dressings and editorial works for flute by O. Kudryashov / V. Stefanyk Prycarpath National University, Ukraine, Ivano-Frankivsk

The article deals with a number of treatments and editions of works for flute executed by outstanding performer, teacher, bright representative of the Kiev flute school O. Kudryashov. These plays involve the development of various technical means, articulation techniques, metro-rhythmic features, dynamic shades, expansion of the style range of performing skills of young musicians. They reproduce typical trends in the genre of miniatures for wind instruments in the Ukrainian musical culture of the twentieth century, in particular, the resistance to the genres of scherzo, waltz, nocturne, polonaise, elegy, poems, songs without words, and others reflecting the influence of the Western European musical culture of the era of Romanticism.

Key words: genre, processing, editing, Ukrainian flute performance, O. Kudryashov.

Вступ. Один із пріоритетних напрямів сучасного українського музикознавства утворюється різнобічним вивченням національної музичної культури, зокрема флейтової, та творчості провідних виконавців і педагогів, які сприяли її еволюції впродовж XX–початку XXI століть. До таких постатей у цій галузі інструментальної культури належав видатний флейтист, професор Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, народний артист України, О. Кудряшов (1936–2016). З його іменем пов'язане формування київської флейтової школи французького напрямку. Здобувши практику під час стажування в Паризькій консерваторії, музикант став новатором у застосуванні

нетрадиційних прийомів гри, ініціатором їх активного впровадження у виконавську практику вітчизняних флейтистів. Концертно-виконавська діяльність О. Кудряшова сприяла розширенню українського сольного репертуару для флейти, авторами якого були В. Губаренко, Л. Дичко, Ю. Іщенко, Ж. Колодуб, Є. Станкович, А. Штогаренко та інші. Спільно з ансамблем «Гармонія» артист пропагував старовинну й маловідому музику, що, на той час, було дуже важливо для популяризації флейтового мистецтва.

Окрім різномірної виконавської діяльності, О. Кудряшов успішно поєднував й педагогічну практику. Вона розпочалася, практично, у період навчання музиканта в аспірантурі (1959–1962) у професора М. Платонова. Упродовж деякого відтинку часу він викладав у Музичному училищі імені Іпполітова-Іванова та у ЦМШ м. Москви. Із 1965 р. донедавна О. Кудряшов працював у Київській державній музичній академії ім. П. І. Чайковського (нині НМАУ ім. П. І. Чайковського), де виховав цілу плеяду видатних музикантів і педагогів. Поміж учнів професора – лауреати конкурсів: В. Дмитрієв, О. Тищева, І. Тютюнников, А. Вільгутський.

Важливою складовою педагогічної практики О. Кудряшова є створення обробок і редакцій творів для флейти. Серед них виокремлюються такі різножанрові обробки, як «Румба із танцювальної вистави» Т. Добржанського, «Вальс-жарт» Д. Шостаковича та «Маленьке скерцо» Т. Кулієва.

Статті біографічного плану про О. Кудряшова знаходимо в словниках та енциклопедіях – С. Болотін [2], О. Кушнірук [6], О. Литвинова [7].

Авторами спеціальних аналітичних розвідок, присвячених творчій постаті О. Кудряшова, є В. Апатський [1], Р. Вовк [1; 3], О. Павленко [8], Ю. Шутко [9]. Окремі аспекти різномірної діяльності артиста розкриваються у дисертаційних дослідженнях А. Кушніра [5] та Ю. Шутка [10].

Однак, ще не стали предметом аналітичного розгляду обробки і редакції творів для флейти, здійснені О. Кудряшовим у процесі його педагогічної діяльності.

Мета пропонованої статті – здійснити аналіз обробок і редакцій творів для флейти О. Кудряшова з точки зору стилістики, засобів виразності та доцільності їх використання у навчально-виховному процесі молодих музикантів.

Особливо ефектною видається обробка О. Кудряшовим танцю африканського походження, сучасна форма якого виникла на Кубі – румбі. Це яскрава композиція, де зі щедрістю розкриваються виразові можливості флейти. Її структуру визначає тричастинна форма типу A+R+A. Головним принципом формотворення є варіантне повторення початкового періоду (6 тактів) (f-moll). Мелодико-тематична лінія флейти ґрунтується на примхливому ритмічному малюнку, основу якого складають синкопи (внутрішньотактові та міжтактові), збагаченого орнаментикою.

У процесі кожного нового проведення музично-тематичний матеріал постає в іншому реєстровому освітленні – від першої по третю октави (цифри 4, 5, 9–12). Певним метаморфозам підлягає і ритмічний малюнок. Так, під час другого проведення мелодію урізноманітнюють тріолі, а морденти змінюються довгими, гамоподібного характеру, форшлагами (цифра 2). Відтак, головне завдання перед музикантом полягає в точному відтворенні мелізмів, які надають композиції своєрідного колориту, притаманного румбі. Загалом, слід відзначити, що партія флейти насичена елементами скрипкової техніки. Зокрема, досить складними для студентів виявляться стрибки на складені інтервали в різних реєстрах, як-от на дуодециму (ц. 4), тердцесиму на гранях тричастинної форми – першого розділу та середини (ц. 5–6). Певні труднощі виникнуть і під час виконання пасажів. Так, вкінці цифри 8 він охоплює діапазон від першої по четверту октави.

Технічні труднощі посилює також багата динамічна палітра, яка може різко співставлятися під час нового проведення теми: p–f (ц. 1–2), f–pp на гранях середньої частини та репризи (ц. 12–13), f–p–pp–ff.

Інтонаційний словник у процесі варіантно-варіаційного розвитку музично-тематичного матеріалу розширюють хроматизми, що збагачують основну

тональність композиції – f-moll. Вони досить часто з'являються в тріольних мотивах, різнорідних синкопах і потребують чистого виконання молодими музикантами.

Отже, «Румба із танцювальної вистави» Т. Добржанського в обробці О. Кудряшова ставить перед студентами певні художні, технічні й інтонаційні завдання, що робить її затребуваною у педагогічному репертуарі флейтистів ВНЗ I–IV рівнів акредитації.

«Вальс-жарт» Д. Шостаковича та «Маленьке скерцо» Т. Кулієва належать до педагогічного репертуару ДМШ та музичних училищ.

На перший погляд, «Вальс-жарт» (Es-dur) Д. Шостаковича постає як проста і невимушена п'єса, оскільки композитор був чудовим майстром за відчуттям побутових інтонацій середовища, яке його оточувало. Як справжній радянський художник, він умів, використовуючи «побутові документи епохи», добиватись гротескних, гостросатиричних та дієво-реалістичних «замальовок». У постановці та частковому розв'язанні соціального портрету в музиці Д. Шостаковича досягнуто значних результатів [4].

Відтак, перед юними музикантами постає нелегке завдання відтворити гротескний, гумористичний характер у ліричній, танцювально-побутовій за своїм жанром мініатюрі.

Такий образний зміст досягається композитором завдяки пластичній, мімічній виразовості малюнку мелодико-тематичної лінії. Її контури створюють ніби ритмічний «жест», який у процесі свого періодичного повернення підкреслює танцювальність руху. Музично-тематичний матеріал звучить на максимально камерному тлі партії фортепіано. Фактура акомпанементу дещо ущільнюється в другому розділі першої частини (a+b) (твір написаний у складній тричастинній формі АСА) – збагачується акордовими вертикалями, характерних для жанру вальсу.

У плані артикуляційної палітри домінує штрих staccato, наближений до staccatissimo. Його відтворення також вимагає від учнів певної майстерності та витривалості. Тому цю п'єсу завдяки її художньому змісту та технічним

особливостям можна виконувати як учнями ДМШ, так і студентами ВНЗ I–II рівнів акредитації.

Досить нелегкі завдання перед молодими музикантами ставить вивчення п'єси «Маленьке скерцо» (F-dur) Т. Кулієва. Твір ґрунтується на співставленні типово романтичних грайливого, жартівливого та ліричного образів, органічно втілених у складній тричастинній формі (ACA). Перша частина (A+B) витримана у характерному для цього жанру швидкому темпі (*Allegro scherzando*) у розмірі 6/8. Ці агогічні особливості ускладнюються реєстровими й динамічними: досить складним для студентів виявиться початкове проведення теми (A – 8-тактовий період) у високому реєстрі (третій октаві). У розділі B (10-тактовий період) певної технічної майстерності вимагає виконання пасажів, які досить складно грати у розмірі 6/8. Окрім пасажів, ритмічний малюнок представлений пунктирними, тріольними мотивами, збагаченими орнаментикою, які вносять елемент несподіванки, втілюють вільну зміну музичних думок. Виконання цієї частини вимагає злагодженого ансамблю між солістом та партією фортепіано.

Середня частина (*Andante*) (A+A₁) втілює типово романтичні ліричні, задушевні образи. Розвиток музично-тематичного матеріалу ґрунтується на секвенційності, яка надає голосоведенню плавності. Завдяки проведенню теми у різних реєстрах розкриваються темброві особливості флейти. Арпеджований супровід партії фортепіано викликає асоціації зі звучанням гітари.

Отже, «Маленьке скерцо» Т. Кулієва у редакції О. Кудряшова розкриває виразові можливості флейти, містить певні технічні особливості, спрямовані на формування професійності майстерності молодих музикантів.

Висновки. Проаналізовані п'єси відображають характерні тенденції розвитку жанру мініатюри для духових інструментів в українській музичній культурі ХХ століття. Це, зокрема, культивування жанрів скерцо, вальсу, ноктюрну, полонезу, елегії, поеми, пісні без слів та інших, що демонструє дещо академізований варіант європейського романтизму. Розглянуті композиції апелюють до різних жанрів – румби, вальсу, скерцо, які, відповідно, вимагають

від молодих музикантів правильного їх трактування та розкриття образного змісту. Вони містять низку технічних, артикуляційних завдань, розкривають темброві та інші виразові можливості флейти, що робить доцільним їх використання у педагогічному репертуарі для юних виконавців різних навчальних закладів мистецького профілю.

Література:

1. Апатський В. М. До 75-річчя Олега Сергійовича Кудряшова. Гордість української школи [Електронний ресурс] / В. М. Апатський, Р. А. Вовк // Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. – К., 2011. – Вип. 4. – Ч. 13. – С. 130–133. – Режим доступу до джерела: http://knmau.com.ua/chasopys/13_NBUV/docs/15_Apatsky-Vovk.pdf
2. Болотин С. В. Кудряшов Олег Сергеевич / С. В. Болотин. – [2-е изд., доп. и перераб.] // Болотин С. В. Энциклопедический биографический словарь музыкантов-исполнителей на духовых инструментах. – М. : Радуница, 1995. – С. 157.
3. Вовк Р. Портрети корифеїв : До 100-річчя від дня заснування Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського / Р. А. Вовк. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. – 225 с.
4. Друскин М. Балетная музыка Д. Шостаковича [Електронний ресурс] / М. Друскин. – Режим доступу до джерела: http://www.ballet.classical.ru/m_creek.html
5. Кушнір А. Я. Київська флейтова школа: теоретичний, історичний, виконавський аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / А. Я. Кушнір. – Одеса, 2013. – 17 с.
6. Кушнірук О. Кудряшов Олег Сергійович / О. Кушнірук. – Українська музична енциклопедія : НАНУ Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К., 2008. – Т. 2. – С. 630–631.

7. Литвинова О. У. Кудряшов Олег Сергійович [Електронний ресурс] / О. У. Литвинова // Енциклопедія сучасної України. – Режим доступу до джерела: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=885
8. Павленко О. Виконавсько-педагогічні засади О. Кудряшова / О. Павленко // Наукові збірки ЛДМА ім. М. В. Лисенка : зб. статей : Молоде музикознавство. – Львів : Сполом, 2005. – Вип. 10. – С. 103–109.
9. Шутко Ю. Концертно-виконавська діяльність Олега Кудряшова [Електронний ресурс] / Ю. Шутко. – Режим доступу до джерела: http://knmau.com.ua/chasopys/11_NBUV/docs/09_Tchoutko.pdf
10. Шутко Ю. І. Флейтове мистецтво ХХ століття в контексті української культури автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Ю. І. Шутко. – Львів, 2010. – 19 с.

References:

1. Апат'с'кyy V. M. Do 75-richchya Oleha Serhiyovycha Kudryashova. Hordist' ukrayins'koyi shkoly [Elektronnyy resurs] / V. M. Апат'с'кyy, R. A. Vovk // Chasopys NMAU im. P. I. Chaykovs'koho. – K., 2011. – Vyp. 4. – Ch. 13. – S. 130–133. – Rezhym dostupu do dzherela: http://knmau.com.ua/chasopys/13_NBUV/docs/15_Apatsky-Vovk.pdf
2. Bolotin S. V. Kudryashov Oleg Sergeevich / S. V. Bolotin. – [2-e izd., dop. i pererab.] // Bolotin S. V. Entsiklopedicheskiy biograficheskiy slovar muzykantov-ispolniteley na dukhovnykh instrumentakh. – M. : Radunitsa, 1995. – S. 157.
3. Vovk R. Portrety koryfeyiv : Do 100-richchya vid dnya zasnuvannya Natsional'noyi muzychnoyi akademiyi Ukrainy imeni P. I. Chaykovs'koho / R. A. Vovk. – K. : NMAU im. P. I. Chaykovs'koho, 2013. – 225 s.
4. Druskin M. Baletnaya muzyka D. Shostakovicha [Elektronnyy resurs] / M. Druskin. – Rezhym dostupu do dzherela: http://www.ballet.classical.ru/m_creek.html

5. Kushnir A. Ya. Kyiv's'ka fleytova shkola: teoretychnyy, istorychnyy, vykonavs'kyy aspekty : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. mystetstvoznavstva : spets. 17.00.03 «Muzychne mystetstvo» / A. Ya. Kushnir. – Odesa, 2013. – 17 s.
6. Kushniruk O. Kudryashov Oleh Serhiyovych / O. Kushniruk. – Ukrayins'ka muzychna entsyklopediya : NANU Instytut mystetstvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologiyi im. M. T. Ryl's'koho. – K., 2008. – T. 2. – S. 630–631.
7. Lytvynova O. U. Kudryashov Oleh Serhiyovych [Elektronnyy resurs] / O. U. Lytvynova // Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny. – Rezhym dostupu do dzherela : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=885
8. Pavlenko O. Vykonavs'ko-pedahohichni zasady O. Kudryashova / O. Pavlenko // Naukovi zbirky LDMA im. M. V. Lysenka : zb. statey : Molode muzykoznavstvo. – L'viv : Spolom, 2005. – Vyp. 10. – S. 103–109.
9. Shutko Yu. Kontsertno-vykonavs'ka diyal'nist' Oleha Kudryashova [Elektronnyy resurs] / Yu. Shutko. – Rezhym dostupu do dzherela: http://knmau.com.ua/chasopys/11_NBUV/docs/09_Tchoutko.pdf
10. Shutko Yu. I. Fleytove mystetstvo XX stolittya v konteksti ukrayins'koyi kul'tury avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. mystetstvoznavstva : spets. 17.00.03 «Muzychne mystetstvo» / Yu. I. Shutko. – L'viv, 2010. – 19 s.